

Egemen Bir Dinî Söylem Tarzı Olarak Ataerkillik

MUSTAFA ÖZTÜRK

ARŞ.GÖR., O.D.M. Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
ozturk65@yahoo.com

Allah erkeği fallustan ötürü kadına üstün kılmıştır()
İbnu'l-Cevzî

Siz [kadınlar] belli periyodlarla yumurtluyorsunuz. Ben yumurtlamıyorum!
İsmet Özel

Giriş

Dinsel, siyasal ve ekonomik alanda erk ve iktidarın erkek tarafından temsil edildiği ya da aile başta olmak üzere tüm toplumsal ve yönetsel kurumlarda kadına oranla erkeğin ağır bastığı bir yapılanma biçimi olan ataerkil (patriyarka) sistemin tarih içerisinde nasıl ortaya çıkıp kökleştiği, sabit mi yoksa izafi mi olduğu gibi problemler, özellikle insan ve toplumbilimcilerin zihinlerini öteden beri meşgul etmiş ve yapılan araştırmalarda konuyla ilgili değişik savlar ileri sürülmüştür.¹

Sistemin sosyolojik ve antropolojik köken[ler]i henüz tam tespit edilememiş olmakla birlikte, evren ve insanla olan ilişkimizin son kertede ataerkil bir dil ile yapılandığı ve belli başlı düşünce kategorilerimizi bu dil sisteminin belirlediği, kuşku götürmez bir gerçektir. O kadar ki, "erkek, a priori olarak kadın türdeşi karşısında mutlak üstündür" tezine dayanan ataerkil sistem, F. Capra'nın deyişiyle, "hemen her tarafı istila etmiş olduğundan, kavranılması hayli güç bir hâle gelmiştir."²

F. Berktay, muhtemelen tektanrılı dinlerin geleneklerinin tümünde mevcut olmasından ötürü yakın bir geçmişe kadar âdeta her biri sünnetullah gibi algılanan ve bu yüzden sorgulama ihtiyacı dahi duyulmayan ataerkil sistemin/söylemin belli başlı önkabullerini/kalıp yargılarını şöyle özetlemiştir:

¹ Mesela bkz. Evelyn Reed, *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye*, çev. Şemsa Yeğin, İstanbul 1993, II. 68 vd.; Elisabeth Badinter, *Biri Ötekidir*, çev. Şirin Tekeli, İstanbul 1991, s. 12; Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla, İstanbul 1986, s. 217.

² Fritjoff Capra, *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, çev. M. Armağan, İstanbul 1989, s. 25.

Erkekler 'doğal olarak' daha güçlü ve akılcıdırlar; dolayısıyla egemen olmak ve hükmetmek için yaratılmışlardır. Buradan, erkeklerin siyasal olanı, devleti temsil etmeye daha elverişli oldukları sonucuna varılır. Kadınlar ise 'doğal olarak' daha zayıf, akıl ve rasyonel yetenekler açısından daha aşağı, duygusal bakımdan daha dengesizdir; bu da onları güvenilmez ve siyasal katılım açısından elverişsiz kılar. Dolayısıyla, siyasal/kamusal alanın dışında katılmaları gerekir. Erkekler, rasyonel zihinsel yetenekleriyle dünyayı yorumlarlar ve düzene sokarlar. Kadınlar, çocuk doğurma ve yetiştirme yetenekleri dolayısıyla günlük yaşamın ve türün yeniden üretilmesi işlevini yüklenirler. Her iki işlev de önemli kabul edilmekle birlikte, erkeklerin işlevinin daha üstün olduğu varsayılır. Başka bir deyişle, erkekler 'aşkın' (*transcendent*) etkinliklerle, kadınlar da -her iki cinsin alt sınıftan mensupları gibi- 'içkin' (*immanent*) etkinliklerle uğraşırlar. Aynı şeyi farklı bir biçimde ifade edecek olursak, erkekler ölümsüz kültür ürünleri yaratırken, kadınlar ölümlü bedenler yaratmakla daha 'aşağı' bir iş yapmış olurlar.³

Kısaca, kadının erkeğe tâbi oluşunu doğal bir zorunluluk olarak kabul eden ve yine kadını her hâlükârda idare edilmesi ve yönetilmesi gereken nâkıs bir varlık olarak gören ataerkil sistemdeki⁴ bu kalıp yargıların hemen tamamı, günümüzün erkek egemen İslami söyleminde de açıktan veya zımnen kabul görmüş olup, neredeyse her biri birer aksiyom olarak gerek zihinsel gerekse dışsal dünyadaki eski itibarından hiçbir şey kaybetmemiştir. İsmet Özel'in *Sorulunca Söylenen* (İstanbul 1999) adlı eserinde yer alan bir röportajından alıntıladığımız pasajlar, bu olguyu çok çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir:

Serpil Gülgün: Zihinsel olarak kadınlar neyi yapamıyor? Söyler misiniz?

İsmet Özel: Menstruasyon (ay hâli)... Siz belli periyodlarla yumurtluyorsunuz. Ben yumurtlamıyorum. O dönemlerdeki ruh hâliniz nedir? Sizin tavırlarınız değişmiyor mu o zaman? Kararlarınızı her zamanki gibi mi veriyorsunuz?

Gülgün: Kadını, sırf ay hâlleri yüzünden kirlî, şeytanın işbirlikçisi gibi sayan bazı hristiyan azizleri gibi düşünüyor gibisiniz. Biyolojik bir farklılığı eşitsizlik temeli yapmak ister gibisiniz. Kadınlar, kaniyor diye tapınaklardan uzaklaştırılmış...

Özel: Bu Yahudilikte de böyle, Müslümanlıkta da...

Gülgün: Kadınlar regl olmasaydı insan nesli de olmazdı, doğum olayı gerçekleşmezdi. Sizce doğum yüceltilirken kadını aybaşı nedeniyle dışlamak doğru mu?

Özel: Mesela ay hâlinde kadın, Kur'an-ı Kerim tutamaz. Oruç tutamaz, namaz kılamaz. Onun için kadınların dini noksandır denir. Elbette buna inanıyorum. Çünkü inanmam gerek. Müslüman olmak bu demektir.

Gülgün: O zaman siz Müslümansınız ama İsmet Özel değilsiniz. Farklı görüşleriniz olamaz mı?

³ Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul 1995, s. 26-27.

⁴ Georges Duby, *Erkek Ortaçağ*, çev. M. Ali Kılıçbay, İstanbul 1991, s. 112.